

Етапи становлення української державності:

1. Київська Русь як держава.

Поряд з утворенням ядра Руської держави шляхом об'єднання південної частини східнослов'янських племен навколо Києва на чолі з полянами відбувався процес об'єднання північної частини східнослов'янських племен навколо Новгороду на чолі зі словенами.

Процес політичної консолідації східних слов'ян завершився наприкінці IX ст. утворенням великої, відносно єдиної середньовічної Давньоруської держави - Київської Русі.

Під владою Києва об'єдналися два величезних слов'янських політичних центри - Київський і Новгородський. Ця подія, яку літопис відносить до 882 р., традиційно вважається датою утворення Давньоруської держави. Пізніше київському князю підкорилась більшість східнослов'янських земель. У рамках Давньоруської держави робили перші кроки у суспільно-політичному розвитку більше 20 неслов'янських народів Прибалтики, Півночі, Поволжя, Північного Кавказу і Причорномор'я. Першим князем Київської держави став Олег.

Виникнення Давньоруської держави з центром у Києві було закономірним результатом внутрішнього соціально-економічного та політичного розвитку східних слов'ян. Процес їх політичної консолідації зумовлений також рядом інших внутрішніх і зовнішніх факторів: територіальною і культурною спільністю східних слов'ян, економічними зв'язками і їхнім прагненням об'єднати сили в боротьбі з спільними ворогами. Інтеграційні політико-економічні та культурні процеси призвели до етнічного консолідування східних слов'ян, які утворили давньоруську народність. Вони характеризувалися насамперед східністю мови (із збереженням, проте, місцевих діалектів), спільністю території (котра в основному збігалася з межами Київської Русі), матеріальної та духовної культури, релігії, певною економічною цілісністю. Етнічному згуртуванню східних слов'ян в єдину народність сприяли й однакові традиції, звичаї, звичаєве право, закон, суд, військовий устрій, спільна боротьба проти

зовнішніх ворогів. Мабуть, уже в цей час виникають певні елементи національної свідомості, почуття патріотизму.

У процесі формування давньоруської державності можна, таким чином, простежити чотири етапи: княжіння східних слов'ян, утворення первісного ядра давньоруської державності - Руської землі, формування південного та північного ранньодержавних утворень, об'єднання цих утворень у середньовічну державу з центром у Києві.

2. Запорізька Січ як державне утворення.

Посилення соціально-економічного, політичного і національно-релігійного гноблення викликало антифеодальну і національно-визвольну боротьбу українського народу. Її форми були різноманітними: втеча від феодалів, підпал шляхетських маєтків, збройні повстання. Найбільш поширеною формою протесту стали масові втечі селян на східні і південно-східні землі. Вони засновували нові поселення - слободи, освоювали малозаселені землі і пустини. Такі втікачі називали себе козаками, тобто вільними людьми. Основними районами їх стали Канів і Черкаси. На початку XIV ст. за дніпровськими порогами виникають невеликі козацькі укріплені містечка - січі, на базі яких утворюється Запорізька Січ, що стала головним вогнищем боротьби народних мас України за свою національну незалежність.

Розташована в недосяжності для урядової влади, Запорізька Січ навіть після смерті свого засновника продовжувала процвітати. Кожен християнин чоловічої статі незалежно від свого соціального стану міг прийти до цього острова-фортеці з його непримітними куренями з дерева та очерету й приєднатися до козацького братства. Міг він при бажанні й покинути Січ. Жінок і дітей сюди не приймали, оскільки вважали, що в степу вони будуть зайвими. Відмовляючись визнати авторитет будь-якого правителя, запорожці здійснювали самоврядування згідно з тими звичаями та традиціями, що формувалися протягом поколінь. Усі мали рівні права й могли брати участь у досить бурхливих радах, у яких частіше перемагала сторона, що найголосніше кричала. На цих стихійних зборах обирали і з такою ж легкістю скидали козацьких ватажків - гетьмана чи отамана, осавулів, писаря, обозного та суддю. Кожен курінь (це слово згодом стало вживати як назву військової одиниці, що жила в курені) обирав аналогічну групу нижчих офіцерів, або старшину. В період воєнних походів старшина користувалася абсолютною владою, включаючи право застосування смертної кари. Але в мирний час її влада була обмеженою.

Взагалі запорожців налічувалося 5-6 тис., із них 10 %, змінюючись, служили січовою залогою, в той час як інші брали участь у походах чи займалися мирним промислом. Січове господарство переважно спиралося на полювання, рибальство, бортництво, солеваріння в гирлі Дніпра. Для Січі, що лежала на торгових шляхах між Річчю Посполитою та Чорноморським узбережжям, важливу роль відігравала також торгівля. Попри засади братерства та рівності, якими керувалися запорожці, між козацькою старшиною й рядовими козаками (черню) поступово виникли соціально-економічні відмінності та напруженість, які час від часу виливались у заворушення.

Після смерті Мазепи запорізькі козаки, що втекли разом із ним після Полтавського бою, на своїй раді в Бендерах (1710 р.) обрали гетьманом Пилипа Орлика, який став першим гетьманом України в еміграції. Він присвятив усе своє життя боротьбі за вільну Україну. Власні погляди на устрій самостійної Української держави він виклав у конституції прав і вільностей Запорізького Війська (1710 р.), яку було затверджено у день обрання Орлика на гетьманство. Цей нормативний акт виходив з визнання природних прав народу чинити опір гнобленню. Конституція Пилипа Орлика проголошувала незалежність України від Польщі та Москви, ідею козацької соборності і козацької держави, передавала вищу владу в Україні представницькій установі, своєрідному козацькому парламенту, який передбачалося скликати тричі на рік. Він складався із Генеральної старшини, представників Запоріжжя і по одному представнику від кожного полку.

Починаючи з кінця XIV ст., масові козацько-селянські повстання в Україні виникають дуже часто, хоча вони терпіли поразки, їх роль в історії українського народу була виключно великою. У ході цієї боротьби розхитувалася феодально-кріпосницька система, зміцнювалося самовизначення українського народу.

Кінець XVI - перша половина XVII ст. стали часом пробудження національної свідомості українського народу. Утверджуються почуття нерозривних зв'язків поколінь, історичного обов'язку зберегти духовні здобутки свого народу - культуру, мистецтво, мову, звичаї і все те, без чого неможливе існування нації. В процесі активного розвитку української суспільної думки виникають концепції державно-політичного устрою українських земель, народжується ідея української державності.

3. Україна 1917-1920 рр.

Важливий історичний період формування української державності - це боротьба за державність України наприкінці 1917-1920 рр. У цій боротьбі можна виділити кілька етапів. На першому етапі національну революцію очолювала Центральна Рада.

В листопаді 1917 р. було проголошено Українську Народну Республіку (УНР).

Другий етап - це правління з кінця квітня 1918 р. гетьманщини в умовах окупації України австрійськими та німецькими військами.

Особливою проблемою в національному державному відродженні було утворення в західних регіонах України в жовтні 1918 р. Західної Української Народної Республіки (ЗУНР).

І нарешті, майже паралельно з утворенням ЗУНР на більшій частині України, починаючи з листопада 1918 р., проходило відновлення УНР на чолі з Директорією і об'єднання її з ЗУНР.

Це також був визначний етап в державному будівництві. На жаль, наприкінці 1920 - на початку 1921 р. процес національного державного відродження був перерваний окупацією західноукраїнських регіонів Польщею, Румунією, Чехословаччиною.

З перших днів національно-демократичної революції сталося згуртування національних сил в Україні і виникнення загальноукраїнського громадсько-політичного центру, покликаного очолити масовий народний рух, - Української Центральної Ради. З часом Рада мала скликати український парламент і створити відповідальний перед ним уряд. Національний центр був започаткований Товариством українських поступовців (ТУП). Його політичним ідеалом була автономія України в складі Російської держави. На співпрацю з поступовцями погодилися й українські соціалісти. До Центральної Ради увійшли також представники православного духовенства, культурно-освітніх, кооперативних, військових, студентських та інших організацій, громад і гуртків, представники наукових товариств (Українського наукового товариства, Товариства українських техніків та агрономів, Українського педагогічного товариства та ін.).

3 березня вважається офіційною датою заснування Центральної Ради і початком її історії. 19 березня у Києві відбулася маніфестація, яка завершилася ухвалою резолюції про доручення Центральній Раді вступити у прямі переговори з Тимчасовим урядом щодо зазначених проблем.

4. Період радянської України

Паралельно від Центральної Ради, більшовицькі організації докладали зусилля для скликання Всеукраїнського з'їзду Рад, який би проголосив більшовицьку владу в Україні і створив Українську радянську державу. Ідею проведення Всеукраїнського з'їзду Рад висунула більшовицька фракція виконавчого комітету Київської Ради робітничих депутатів. З листопада 1917 р., її підтримали більшовики Харкова, Катеринослава, Одеси, Єлисаветграда та інших міст. З'їзд мав стати важливим етапом на шляху встановлення радянської влади в Україні.

УРСР у складі Союзу РСР, незважаючи на проголошену і закріплену конституцією суверенність, залишалася економічно, політично та ідеологічно залежною від союзного центру.

У середині 80-х років стала особливо помітною економічна, соціальна, політична криза. У суспільстві визріла ідея оновлення економічних, правових і соціальних інститутів. На першому етапі таким оновленням стала перебудова як соціально-економічного, так і політичного життя. Але вона не виправдала покладених на неї надій.

5. Україна на шляху до незалежності.

На рубежі 80-90-х років ХХ ст. в Україні сталися епохальні історичні події. В умовах глибокої соціально-економічної і політичної кризи в республіці розпочався і одержав подальший розвиток процес демократизації соціально-економічного та державно-правового ладу. Вперше за 70 років були проведені демократичні вибори в органи державної влади. Розпочався процес згортання командно-адміністративної системи. Намітився перехід до ринкових економічних відносин.

Конкретним, реальним змістом наповнювався суверенітет України, що у кінцевому рахунку призвело до проголошення у серпні 1991 р. незалежності України.

Здобувши незалежність, народ України розпочав активну діяльність по створенню своєї демократичної правової держави.

16 липня 1990 р. була прийнята Декларація про державний суверенітет України, а 24 серпня 1991 р.- Акт проголошення незалежності України.

Прийняття Основного Закону стало для України закономірним і логічним завершенням непростого процесу творення власної держави, одним з важливіших гарантій її незалежності. На політичній карті світу з'явилася нова незалежна країна, визнана майже 140 державами.